

Józef M. Dołęga

"Wartość poznania- szkice z współczesnej teorii nauki", Borys G. Kuzniecowa, Wrocław 1982 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 19/2, 242-245

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zagadnienie doktrynalnych i metodologicznych uwarunkowań przyrodniczej koncepcji antropogenezy zamyka analizy części czwartej, w której autor podkreślił niepełność paleoantropologicznej definicji gatunku, nieostryść paleoantropologicznych pojęć taksonomicznych oraz hipotetyczność rekonstrukcji ludzkiej przeszłości.

2. Problem pochodzenia człowieka w płaszczyźnie poznania przyrodniczego jest wyjaśniany przez kilka modeli. Australopitekalkna koncepcja lub australopitekalkny model służą do wyjaśnienia problemu hominizacji przyjmując, że rodzaj *Australopithecus* jest zaczątkiem filogenetycznego wyodrębnienia od Pongidae linii ewolucyjnej człowieka. Ta koncepcja została podważona w połowie lat 70-tych. Dlatego powstało na terenie antropogenezy pytanie: „czy australopitekalkna koncepcja antropogenezy jest już historycznie wysłużoną, czy też nadal możliwą i poprawną, z faktami wykopaliskowymi niesprzeczną interpretacją ludzkiej przeszłości” (3). Postawione pytanie i znalezienie na nie odpowiedzi jest celem i zadaniem podjętym w pracy B. Hałaczka.

Temat pracy oraz poszczególne zagadnienia były dyskutowane z następującymi profesorami: Adolf Hans Schultz, Józef Biegert, Elwyn Simons, Phillip Tobias, Kazimierz Klószak, Edouard Boné, Tadeusz Bieliński, Tadeusz Dzierżykraj-Rogalski.

Do rozwiązania podjętego zagadnienia autor wykorzystał własne badania oraz bogatą literaturę przedmiotu (przytoczona literatura liczy 358 pozycji). Dlatego czytelnik znajdzie w prezentowanej pracy bogaty materiał faktyczny i teoretyczny. Materiał ten został w pracy logicznie uporządkowany i stanowi harmonijną oraz spójną całość. Całość ta jest wyrażona językiem precyzyjnym i zwięzłym.

Studium zostało wydane w Wydawnictwie Akademii Teologii Katolickiej i może być wykorzystane jako pozycja w edukacji studentów filozofii przyrody, zwłaszcza tych, którzy interesują się problematyką człowieka.

Józef M. Dołęga

Borys G. Kuzniecowa, *Wartość poznania — Szkice z współczesnej teorii nauki*, tłum. W. Martyna, Ossolineum, Wrocław 1982, ss. 162.

Recenzowana praca skupia uwagę czytelnika na problematyce z zakresu filozofii nauki w aspekcie gnoseologicznym i aksjologicznym.

Po nocie wprowadzającej (5—6), właściwym wstępem jest szkic zatytułowany Wyjściowa idea fizyczna (7—14), w którym autor sygnalizuje podjętą problematykę, a zwłaszcza problem rozwoju nauki zilustrowany na przykładzie fizyki oraz kryteria wartościujące współczesną naukę, które zawsze występowały w jej historii i inspirowały działalność człowieka.

Byt i logika (14—31) zawiera rozważania problematyki wartości poznania naukowego, od której uzależnia autor losy cywilizacji, ponieważ współczesna nauka wyzwoliła gigantyczne możliwości naukowo-techniczne, które „powinny łączyć się z racjonalnym ekonomicznym i ekologicznym wyrachowaniem, z dążeniem do zachowania równowagi społecznej i z postępowaniem samoświadomości moralnej” (14).

Wartość poznania i poznanie wartości (31—37) to następne zasygnalizowane zagadnienie aksjologiczne zilustrowane przy pomocy pojęcia entropii negentropii w teorii śmierci cieplnej świata, gdzie „lepsze” zróżnicowanie rozkładu ciepła prowadzi do intensywnej transformacji energetycznej; gdyby zaś świat dążył do zaniku negentropii oznaczałoby to zmniejszanie jego obiektywnej wartości. Jednak we współczesnej nauce zauważamy wiązanie procesów ultramikroskopowych z kosmicznymi, co prowadzi do odkrycia zjawisk przeciwstawiających się śmierci cieplnej świata, a to w następstwie zakłada swoisty optymizm kosmiczny, którego podstawą jest przekonanie o rosnącej obiektywnej wartości bytu.

„Nieodwracalność czasu a sens bytu” (37—39) — szkic ten uwzględnia zasadnicze pojęcia filozoficzne: sens życia i sens bytu, które — zdaniem autora — są związane z nieskończonością, inaczej i skrótkowo mówiąc można to wyrazić następująco: sens życia — to służenie nieśmiertelnej idei. Natomiast sens bytu upatruje się w przyrodzie, która jest obiektywnym ekwiwalentem pojęć ludzkich, takich jak pojęcie sensu życia, pojęcie wartości. Nieodwracalność czasu i nieodwracalność poznania warunkuje nieodwracalność całego procesu kulturowo-historycznego.

„Problem nieskończoności a problem prawdy, dobra i piękna” (39—60) — zwracają uwagę czytelnika w sposób szczególny, ponieważ prawda, dobro i piękno jako podstawowe pojęcia filozoficzne są tutaj związane w jakiś sposób z nieskończonością oraz ukazane na tle filozofii nowożytnej i nauki współczesnej uwzględniając jej rezultaty ekonomiczne, społeczne, moralne i estetyczne.

„Zmienność zasad podstawowych a gnoseologiczna wartość prognozy naukowej” (60—77) — w tym fragmencie pracy autor rozważa relacje wartości poznania do jego dynamizmu, zmienności, modyfikacji wyobrażeń o świecie oraz radykalności tych zmian. Przykładem może być logiczna paradoksalność charakterystyczna dla mechaniki kwantowej, jak dla teorii względności nieeuklidesowe paradoksy” (61).

„Gnoseologia a dynamika ekonomiczna” (77—85) — autor bada zależność dynamiki ekonomicznej od dynamizmu nauki współczesnej. Miarą dynamiki ekonomicznej jest przyspieszenie wzrostu społecznej wydajności pracy uzależnionej od współczesnych praw naukowych ujętych w aspekcie gnoseologicznym. Na przykład na początku naszego stulecia uważano, że teoria względności to nie fizyka lecz filozofia. Obecnie wszyscy teorię względności uważają za fizykę, której osiągnięcia stały się źródłem radykalnych zmian w produkcji. Autor przewiduje, że „tak jak w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych logika matematyczna stała się bezpośrednim czynnikiem najnowszej, cybernetycznej automatyzacji, tak w końcu wieku, w sposób równie oczywisty, gnoseologia stanie się bezpośrednim czynnikiem najbardziej głębokich i integralnych zwrotów w nauce i produkcji” (78).

„Wartość informacji” (85—93) — ta część pracy jest powtórzeniem i częściowo rozwinięciem tekstu zawartego w książce autora pt. *Filozofia optymizmu*, w rozdziale „Informacja międzygałęziowa” (285—293). Analiza tutaj zawarta dotyczy przepływu informacji z jednej gałęzi produkcji do drugiej.

„Badania podstawowe a przekłete pytania” (93—110) — to szkic zawierający analizę kryteriów gnoseologicznych występujących w badaniach podstawowych, które charakteryzują się ogólnością problemów obejmujących byt w ogóle. We współczesnej fizyce cząstek elementar-

nych centralnym problemem nie jest zagadnienie zachowania się cząstek (położenie, prędkość, przyspieszenie), ale problemy ich powstawania i anihilacji, istnienie cząstek danego typu, związku między istnieniem cząstki i istnieniem całego samouzgadniającego się systemu, a więc dotyczy to bytu Wszechświata heterogenicznego, ustrukturalizowanego, sprzecznego, złożonego z nierozmytych w całości części (por. s. 97).

„Badania podstawowe w nauce współczesnej” (110—118) — autor zasygnalizował tutaj problem dynamicznego ujęcia świata, kauzalne wyjaśnienie zjawisk mikroświata w perspektywie kosmologicznej i kosmogenicznej, zmiany w treści i strukturze matematyki, która służy w rozwoju i syntezie nauki.

„Ekonometria badań podstawowych” (118—130) — ten szkic uwarżliwia czytelnika na trudności ilościowego określenia ekonomicznego efektu współczesnej nauki i badań podstawowych. Trudność ta wynika z nieliniowego charakteru zależności struktury produkcji i struktury nauki od postępu naukowo-technicznego uwarunkowanego osiągnięciami współczesnej nauki. Autor uważa, że współczesny przemysł stał się przyrodzawstwem stosowanym.

„Teoremat Gödla, metaproblemy i metanauka” (130—133) — autor zasygnalizował koncepcję metanauki, w której występują badania podstawowe oraz to, że zachowuje ona jedność z filozofią, inaczej mówiąc jest to integralne spojrzenie na cały Wszechświat. Ujawnia się to przede wszystkim w analizie metaproblemów, np. warunkiem niesprzeczności systemu aksjomatycznego jest otwartość.

„Wartość rozumu” (133—137) — szkic ten dotyczy wartości rozumu nawet wbrew ustalonym kanonom rozsądkowym. Ogólna historia nauki potwierdza wysuniętą sugestię i wskazuje, że „logiczne szlaki nauki są nie alogiczne, lecz metalogiczne (134).

„Nauka trzeciego tysiąclecia” (137—141) — po wprowadzeniu historycznym autor wypowiada sugestię, że teoria względności i mechanika kwantowa, kosmologia relatywistyczna i teoria cząstek elementarnych to początek ery atomowokosmicznej, to elementy metanauki, które rozwiną się w następnym tysiącleciu.

„Wnioski” (141—161) — autor podkreśla tu aksjologiczny charakter nauki związany z teorią prognozowania postępu naukowo-technicznego. Wysuwane przez autora postulaty dotyczące postępu technicznego są następujące: Pełne zastosowanie klasycznej elektrodynamiki w zamkniętym całościowym systemie energetycznym i w pełnej kompleksowej mechanizacji i maksymalnej automatyzacji z wykorzystaniem elektryczności; pełne wykorzystanie możliwości klasycznej termodynamiki w terotechnice wysokich parametrów i w zastosowaniu najbardziej ekonomicznych zespołów paliw; pełne zastosowanie klasycznej teorii elektronowej w masowym, przemysłowym wykorzystaniu elektrochłonnych procesów; zastosowanie mechaniki klasycznej w optymalizacji konstrukcji stosowanych we wszystkich gałęziach produkcji (145). W najbliższym czasie za docelowe zadania uważać można przekształcenie elektrowni atomowych w podstawowy składnik bilansu elektroenergetycznego, przekształcenie maszyn elektronicznych w materiałną podstawę gromadzenia, przetwarzania, przekazywania informacji i dzięki temu zasadnicze zrewolucjonizowanie sfery sterowania i planowania, przekształcenie elektroniki kwantowej w jedną z podstawowych metod technologii, likwidację przemysłowych skażeń atmosfery, zasobów wodnych i roślinnych (145). Do spodziewanych odkryć zalicza

autor następujące: sterowane reakcje termojądrowe, przesyłanie energii z wykorzystaniem nadprzewodnictwa w normalnych temperaturach, lasery, efektywne i głębokie sterowanie dziedzicznością, efektywne sterowanie radioterapią w zwalczaniu nowotworów, jednolity system energetyczny, synteza żywności, likwidacja chorób, których przyczyny są znane i których leczenie mieści się w granicach metod klasycznych.

Cele nauki i postępu naukowo-technicznego dotyczą następujących spraw:

- 1 — podmiotu pracy, ochrony zdrowia, konsumpcji, bytu, kultury;
- 2 — charakteru pracy i kompleksowych problemów automatyzacji;
- 3 — przedmiotu pracy, zasobów naturalnych i problemów ekologicznych;
- 4 — struktury pracy.

Praca Borysa G. Kuzniecowa jest zbiorem szkiców zawierających jego refleksje na temat gnoseologii i epistemologii w aspekcie aksjologicznym. Każdy ze szkiców może stanowić oddzielną całość przy odrębnym i wnikliwym potraktowaniu zawartego tam problemu. Refleksje autora są wystarczająco uzasadnione materiałem historycznym oraz danymi z zakresu współczesnej fizyki atomowej i cząstek elementarnych.

Na szczególną uwagę zasługuje podkreślenie przez autora wymogów stawianych teoriom naukowym w postaci tzw. „doskonałości wewnętrznych” i „zewnętrznych uzasadnień”. „Doskonałość wewnętrzną” teorii rozumie się jako wnioskowanie jej z najogólniejszych założeń bez przyjmowania założeń specjalnych, sztucznych, dodatkowych. Natomiast „zewnętrzne uzasadnienie” teorii to eksperymenty potwierdzające daną teorię.

Cała praca jest napisana w ramach materialistycznego systemu filozoficznego. Dzięki temu wiele różnych problemów poruszonych w szkicach uzyskało spójne, jednolite ujęcie. Ścisłe związanie nauki z filozofią, gnoseologią i epistemologią z ekonomią i produkcją oraz praktyką — są cechami charakterystycznymi dla materializmu dialektycznego i historycznego. Elementem nowym podjętym w pracy Kuzniecowa jest ujęcie przez niego aksjologicznego aspektu poznania, nauki i ekonomii oraz zasygnalizowanie zagadnień społecznych, etycznych i moralnych.

Książka jest napisana zwięzłym i ścisłym językiem. Przyswojenie jej treści ułatwia dobry przekład starannie opracowany przez Witolda Martynę.

Józef M. Dołęga

JAN BIELECKI

SPRAWOZDANIE Z SYMPOZJUM PSYCHOLOGII RELIGII ATK, 14. 05. 1982.

Specjalizacja psychologii przy Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie zorganizowała sympozjum poświęcone psychologii religii.

Sympozjum otworzył i przewodniczył prodziekan Wydziału Filozofii ks. dr hab. B. Hałaczek, który powitał wszystkich uczestników sym-